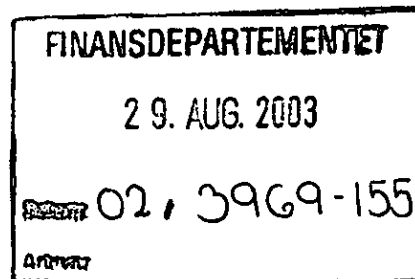

Finansdepartementet
v/statssekretær Øystein Børmer
Postboks 8008 Dep

0030 OSLO

Kopi: Knut Thonstad

Oslo 18.08.03

HØRINGSUTTALELSE FRA FORUM FOR UTVIKLING OG MILJØ

Vi viser til "Skisse til nasjonal handlingsplan for bærekraftig utvikling", lagt fram 20.06.03. Nedenfor følger våre kommentarer og innspill til utkastet.

Det er positivt at Regjeringen nå følger opp strategien for bærekraftig utvikling (BU) med det som skal bli en konkret handlingsplan. Det er også positivt at Regjeringen legger opp til at det nå blir en permanent politisk og institusjonell forankring av ansvaret for arbeidet med Nasjonal Agenda 21, samt at det vil bli utviklet indikatorer for arbeidet. Vi vil gjerne bidra, og har mobilisert våre medlemmer i den grad høringstidspunkt og -frist har gitt mulighet for det. Vi vil også videre følge dette arbeidet videre, og deltar gjerne i nye arenaer og fora som har til hensikt å oppnå konkrete resultater for bærekraftig utvikling.

Våre hovedkommentarer er følgende. Vi mener at den fremlagte skissen :

- Har en rekke gode innledende intensjoner og overordnede målformuleringer, men disse følges ikke opp av konkrete mål og handlingsplaner.
- Mangler klargjøring av handlingsplanens posisjon i forhold til andre styringsdokumenter. Vi mener den må integreres med og ha prinsipiell forrang over andre sentrale styringsdokumenter med hensyn til mål, grunnprinsipper og prioriteringer.
- Mangler en samlet oversikt over hovedutfordringene for Norge, noe som også mangler i Strategien for BU av august 2002.
- Er svært lite konkret og handlingsorientert. Den bærer i alt for stor grad preg av å være en oppsamling av allerede kjente intensjoner og målsettinger, og er bare på enkelte områder det man forventer av en handlingsplan.
- Er for utydelig om framtidig organisering og oppfølging av arbeidet.
- Er gjennomgående for dominert av miljøaspektet. Vi savner mer vekt på andre aspekter ved bærekraftig utvikling og en sterkere synliggjøring av sammenhengen mellom miljø og utviklingsproblemene.
- Den mangler flere sentrale tema. Det mest konkrete eksemplet er Bærekraftig produksjon og forbruk, som er vedtatt prioritert i CSD i den kommende 10-årsperiode.

Våre hovedforslag er oppsummert som følger, jfr den løpende kommentarteksten fra side 5 og videre:

- **Konkretisering av hovedmål og delmål for handlingsplanen**

Det må utarbeides konkrete hovedmål og delmål for handlingsplanen, jfr våre forslag på side 8 og i den løpende teksten i høringsnotatet. Hovedmålene må bygge på vedtatte internasjonale og nasjonale forpliktelser, og være rettet inn mot at Norge fram mot 2015 skal gå foran for bærekraftig utvikling og oppnåelse av Millenniumsmålene.

- **Krav til en nasjonal handlingsplan**

Vi viser til vårt innspill av 15.02.03, og kan mener at skissen ikke oppfyller grunnleggende krav til en handlingsplan. Både Regjeringens handlingsplan mot global fattigdom (februar 2002) og Rikets Miljøtilstand (RM) er tydeligere bygget opp for å sikre at følgende forutsetninger oppfylles. Planen må ha:

- Konkrete målsetninger (i så stor grad som mulig tallfestede)
- Tidfestede målsetninger

Det betyr at til hvert tema i handlingsplanen må det gå klart fram:

- hvilke tiltak som må iverksettes for å nå målene
- hvem som er administrativt ansvarlig for å gjennomføre tiltakene
- hvem som er økonomisk ansvarlig for tiltakene
- hvem som er ansvarlig for overvåking og oppfølging
- hvordan man skal følge opp

- **Sammenheng og langsiktighet i politikken:**

Nasjonal Agenda 21 med et langsiktig perspektiv må gis forrang og integreres med andre styringsdokumenter. Spesielt viktig er det da at bærekraftig utvikling får en fremskutt plass i arbeidet med regjeringens langtidsprogram (LTP) og at 4-års perspektivene er gjennomført også i budsjettpolitikken.

- **Statsministerens rolle:**

Ansvar for oppfølgingen av bærekraftmålene må legges på høyeste politisk nivå – til Statsministeren. Dette synliggjøres ved at statsministeren leder en årlig Nasjonalkonferanse om bærekraftig utvikling, jfr under.

- **Statssekretærutvalget for BU**

Vi støtter videreføringen av dette som koordinerende organ og sekretariat for arbeidet med BU i regjeringen. Vi mener sammensetning og mandat for utvalget bør defineres klart, og at andre statssekretærer enn de som møter fast bør innkalles til møter ved behov.

- **Finansdepartementets rolle**

Det administrative ansvaret tydelig forankres i en avdeling for langtidsplanlegging og sektorintegrering, gjerne i Finansdepartementet.

- **Nasjonalbudsjettet**

NA21 rullerende som del av nasjonalbudsjettet virker som en fornuftig løsning. Vi foreslår en egen debatt i Stortinget om helhet, prioriterte områder og evaluering i forhold til utvalgte mål. NA21 må som vi skriver være en integrert del av regjeringens langtidsprogram LTP, hvor det nedfelles klare mål på alle tema i et langtidssperspektiv, med delmål for enkeltår og områder. Det bør imidlertid vurderes om handlingsplanen første år legges fram som egen sak etter budsjettet, jfr ProSus side 29.

- **Indikatorutvalg**

Vi støtter dette arbeidet, og foreslår at det blir supplert med deltakere fra frivillige organisasjoner, gjerne også andre (forskning, fagbevegelse og næringsorg). Vi er enige i at utvalget kan lage årlige rapport. Denne bør kunne samordnes med andre styringsdokumenter og deres målsetninger og indikatorer. Den bør komme årlig, og bør være en "Rikets bærekraftstilstand".

- **Kontroll og revisjon: Kommisjonær for bærekraftig utvikling - involvere Riksrevisjonen**

Kontroll med og revisjon av vedtatte bærekraftsplaner er like viktig som fine ord og målsetninger. Vi foreslår at man etter mønster fra Canada oppretter en egen Kommisjonær for bærekraftig utvikling, med følgende oppgaver:

- Gi en vurdering, før komitébehandlingen av statsbudsjettet, av hvorvidt, eller i hvilken grad, regjeringens forslag til statsbudsjett bidrar til at målsetningene i NA21 nås og internasjonale forpliktelser overholdes.
- Årlig evaluering av hvordan regjeringens politikk, programmer og bruk av penger støtter landets endring i retning av bærekraftig utvikling (samt fange opp evt negative utslag av sektorpolitikk)
- Bidra med informasjon, overvåking og oppmuntring til regjeringer, parlamentarikere og offentlighet for å understøtte endringen.

Denne funksjonen kan legges til Riksrevisjonen, som i sitt mandat har som oppgave å bidra til fornuftig ressursbruk og god forvaltning i kongeriket. Det bør vurderes om Riksrevisjonens mandat skulle utvikles/presiseres tydeligere som også å gjelde bærekraftig utvikling basert på Rio-prinsippene, relevante konvensjoner og de indikatorsett som må utvikles.

- **Norge som modell for bærekraftig økonomisk utvikling – NOU 2015**

Den norske økonomien skaper miljøproblemer i seg selv, men enda viktigere er det å ta inn over seg at Norge er ranket som verdens mest utviklede land. Derfor må vi skape en økonomi hvor ressursforbruket reduseres drastisk.

For å møte denne utfordringen foreslår vi at det nedsettes et offentlig utvalg som skal utrede hvordan Norge kan bli en modell for bærekraftig økonomisk utvikling innen 2015. Dette kan være ett av Norges bidrag til å nå Millenniumsmålene, og handler da om å finne positive og konstruktive tiltak som kan styre den økonomiske utviklingen i bærekraftig retning, globalt, nasjonalt og lokalt.

- **Nasjonalkonferanse for bærekraftig utvikling:** Vi trenger et forum som møtes regelmessig – en til to ganger pr år – for:

1. Å evaluere status og sikre framdrift for oppfølging av handlingsplanen

2. Debatt og nytenkning mellom regjeringen og det sivile samfunn

3. Å forplikte aktørene til videre innsats

Hovedmøtet – selve nasjonalkonferansen - blir supplert ytterligere, slik at det er ledet av statsministeren, med deltakelse av finansminister og andre statsråder, lederne i nærings-, fag- og frivillige organisasjoner, kirkeledere etc.

Her kan man få presentert status og forplikte seg på nye tiltak. Her kan man tildele bærekraftpriser etc som del av en kommunikasjonsstrategi. Dersom denne dagen ble lagt til 5. juni vil det være en god markering av verdens miljødag, samtidig som Regjeringen fikk viktige innspill til arbeidet med statsbudsjettet. NOU 2015 kan legges fram her:

- **Kommunikasjonsstrategi:**

Skal arbeidet med BU kunne få en større folkelig og allmenn forankring, må både helhet og deler være godt kjent og støttet i befolkningen. Under forutsetning av en konkret handlingsplan støtter vi derfor forslaget om at det utarbeides en offensiv kommunikasjonsstrategi med budsjett for statens og organisasjonenes spesifikke tiltak for å fremme handlingsplanen. Fokusering på et årlig satsingsområde/hovedtema kan være en del av denne kommunikasjonsstrategien. Organisasjonene bidrar gjerne i å utvikle strategiske og praktiske løsninger på kommunikasjonsutfordringen.

- **10-års rammeplan for bærekraftig utvikling** *produksjon og forbruk*
Omtalen av BPF er for lite konkret og forpliktende, og mener at Regjeringen må forplikte seg til å lage en 10-årsplan for BPF, i tråd med vedtaket fra WSSD i Johannesburg.

- **Grønne skatter og avgifter – Grønn skattekommisjon**

Vi foreslår videre at evaluering og videreføring av arbeidet til Grønn skattekommisjon – en Grønn skattekommisjon 2 – bør igangsettes, samt at transport må få en mer sentral plass.

Høringsuttalelsen er utarbeidet av ForUMs arbeidsgruppe, supplert med innspill elektronisk og ett medlemsmøte.

Oslo 18.08.03

**Norges
Naturvernforbund**

v/Tore Killingland(s)
Generalsekretær

WWF-Verdens Naturfond

v/Rasmus Hansson (s)
Generalsekretær

**Framtiden i Våre
Hender**

v/Arild Hermstad (s)
Daglig leder

Kirkerådet for Den norske kirke

Erling Pettersen(s)
Direktør

Forum for utvikling og miljø

Morten Eriksen
Morten Eriksen
Daglig leder
Sekretær for arbeidsgruppa

I det følgende ligger våre kommentarer inn i den løpende teksten:

Del I - Handlingsplan for bærekraftig utvikling

1.1 Innledning

Regjeringen presenterer med dette en skisse til Nasjonal Agenda 21, en nasjonal handlingsplan for bærekraftig utvikling. Presentasjonen av skissen er et ledd i prosessen med å etablere en nasjonal handlingsplan for bærekraftig utvikling høsten 2003, som et kapittel i Nasjonalbudsjettet 2004.

Vi finner det merkelig og lite ambisiøst at Regjeringen presenterer en skisse til NA21, og ikke et ferdig utkast. Det skapes på denne måten et inntrykk av at det fremlagte forslaget ikke har stor betydning eller foreløpig har fått den nødvendige tyngde et slikt dokument trenger. Vi er ikke kjent med at skisser blir sendt på høring, og synes det er vanskelig å se at man da har kommet særlig lenger enn man var med strategien for et år siden.

Regjeringen har i tråd med anbefalinger fra toppmøtene i Rio i 1992 (UNCED) og Johannesburg i 2002 (WSSD), lagt opp til en prosess hvor en har ønsket å inkludere representanter for folkelige organisasjoner, lokalforvaltning, næringsliv og andre grupper i arbeidet. Dette skjer blant annet gjennom invitasjon til skriftlige innspill til arbeidet med skissen, gjennom konferanser som belyser sentrale spørsmål knyttet til bærekraftig utvikling, og gjennom direkte dialog. Regjeringen ser denne prosessen som viktig.

Vi er ikke enige i at det har vært en inkluderende prosess egnet til å inkludere og engasjere i tråd med intensjonene fra Rio og Johannesburg. Tvert imot mener vi prosessen har vært lite inkluderende, både når det gjelder frivillige i organisasjonene, folk flest og de som jobber med dette på heltid. En konferanse med utvalgte ledere i frivillige organisasjoner er ikke egnet til å mobilisere bredt. Og når i tillegg høringsperioden er svært kort – den korteste av de høringene Finansdepartementet har for tiden – og er lagt til ferietiden – så blir det direkte feil å snakke om en inkluderende prosess. Når organisasjonene har levert sine innspill 15. 01.03 så må et høringsdokument kunne komme før 20.06 – og det må kunne settes av tid utenom ferien.

Vi vil gjerne bidra til at vi kan få nye arenaer, men da må det reelt sett gis tid og mulighet for at flere enn profesjonelle gjengangere kan delta.

Vi savner innledningsvis en klargjøring av hvilke hovedmål man faktisk skal nå med planen. Det er positivt at man knytter an til internasjonale avtaler og signaliserer at man vil følge opp de forpliktelser Norge har påtatt seg internasjonalt. Men som vi skrev i våre kommentarer til strategien for bærekraftig utvikling – vi savner ambisjonene, vi savner overordnede mål – og vi savner en drøfting av hvilke strategiske valg som må gjøres.

På side 3 heter det videre:

Gjennom handlingsplanen vil Regjeringen bidra til å sette bærekraftig utvikling på det politiske sakskartet.

Vi forventer at Regjeringen vil mer enn å sette dette sentrale tema på sakskartet, - ved at man gjennom handlingsplanen vil vise hvordan den vil gjennomføre en

bærekraftig politisk utvikling i praksis. Det er en handlingsplan vi nå trenger, ikke nok en samling intensjoner og målsettinger.

Bærekraftig utvikling er for øvrig allerede på sakskartet, og den har vært det i ulik grad siden Brundtlandkommisjonen i 1987 og Rio-konferansen i 1992. Det som må lages er en handlingsplan som følger opp Statsministerens klare tale da strategien for BU ble presentert: Han vil bli husket for kamp mot global fattigdom og for miljø. Da må regjeringen ta ansvar for at Norge som nasjon styrer i bærekraftig retning – ikke bare ha den slappe målsettingen om at et tema som allerede er der kommer på dagsorden.

Vi utfordrer regjeringen til å bli tydelig på ambisjonsnivå, til å ha en klar og løftende visjon for det bærekraftige Norge, til å ha tydelige overordnede mål for handlingsplanen og først og fremst: Til å sørge for at vi får en praksisorientert handlingsplan, jfr våre kommentarer under.

Regjeringen ser det som viktig å bidra til og øke kunnskapen i samfunnet om viktige globale og nasjonale utviklingstrekk av betydning for bærekraftig utvikling.

Dette er en intensjon vi gjerne støtter. Vi vil gjerne bidra til å øke både kunnskap og engasjement i saken, og vil komme tilbake med flere konkrete forslag. Det vi savner er en klargjøring av hvordan Regjeringen vil gjøre det i praktisk handling. Vi vil også foreslå at man internasjonalt ser på hvordan spesielt andre skandinaviske land arbeider for å styre i bærekraftig retning. Vi foreslår at Regjeringen analyserer ressursbruk og utviklingstrekk i disse lands statsbudsjett når det gjelder nøkkelområder for bærekraftig utvikling. Dette vil gi både det offentlige og private Norge en mulighet til å sammenlikne avgifter og andre rammevilkår for bedre å kunne forstå hvor sentrale disse virkemidlene er for å oppnå BU.

På side 4 leser vi:

Regjeringen har i arbeidet med handlingsplanen lagt vekt på internasjonale erfaringer i arbeidet med planer for bærekraftig utvikling:

Dette er et sentralt avsnitt i innledningskapitlet. Først vil vi gjerne be Regjeringen vise til hvilke internasjonale erfaringer man har lagt vekt på. I det minste ett konkret eksempel bør kunne ligge ved i et vedlegg.

Dette er videre det avsnittet som tydeligst viser problemet med "Skissen til handlingsplan": Man følger ikke opp sine egne intensjoner. Det første strekpunktet er prisverdig klart og tydelig på hva en handlingsplan skal være, jfr våre forslag i tidligere brev. Men det er også på dette punktet skissen faller helt gjennom:

- Det er viktig at planen har mest mulig konkrete mål, ansvarsfordeling og oppfølgingsmekanismer, for å unngå store, langvarige og omfattende, men lite målrettede prosesser.
- Det er viktig å konsentrere oppmerksomheten om utvalgte hovedspørsmål innen bærekraftig utvikling for å være i stand til å være konkret og målrettet. En analyse av viktige utviklingstrekk kan bidra til et slikt fokus.
- Det er en fordel å knytte arbeidet med bærekraftig utvikling til sentrale politisk- økonomiske dokumenter og beslutninger for å unngå at bærekraft eller miljøvernpolitikk lever sitt eget liv på siden av disse prosessene.

Når vi ser bort fra skissens referanser til prosesser som er viktige deler av en bærekraftig utvikling for et land, men som allerede har en definert framdrift m.v., finner vi svært få konkrete mål. Samtidig finner vi enkelte målformuleringer i analysedelen som ikke er nevnt i selve handlingsplanen. F.eks står det på side 63 at Norge vil presse på for å sette sterkere mål for reduksjon av drivhusgasser etter første periode (2008-23), noe som ikke er nevnt i handlingsplanen. Alle mål bør samles i handlingsplanen.

Vi finner også svært sjelden klar ansvars plassering eller oppfølgingsmekanismer spesifikke for denne handlingsplanen. Her må handlingsplanen bli langt klarere dersom den skal kunne fungere etter intensjonen.

Vi er for øvrig enige i de to andre strekpunktene, både det å velge ut sentrale hovedspørsmål og å knytte an til sentrale dokumenter og beslutninger. Vi mener imidlertid at det mangler et helt sentralt hovedtema som skal følges opp etter Johannesburg: Bærekraftig produksjon og forbruk. Regjeringen må forplikte seg til å utforme en nasjonal handlingsplan som kan inngå i den 10-års rammeplanen som skal utvikles innen CSD.

Vi foreslår videre at evaluering og videreføring av arbeidet til Grønn skattekommisjon – en Grønn skattekommisjon 2 – bør igangsettes, samt at transport må få en mer sentral plass.

Videre må det siste strekpunktet – koordinering og samordning - utvikles og konkretiseres til hvordan dette skal gjøres i praksis. Som en del av dette bør det bl.a. refereres og konkluderes i forhold til et pågående eller nylig avsluttet evalueringsarbeide av departementenes miljøhandlingsplaner.

Om ambisjoner og overordnede mål, side 4:

I den nasjonale strategien for bærekraftig utvikling sies det: "Den overordnede målsettingen for det norske samfunnet, og verdenssamfunnet, er at utviklingen skal være økonomisk, sosialt og økologisk bærekraftig. Grunnlaget for vedvarende bruk av naturen og dens ressurser skal bevares. Innenfor disse rammene skal vi fremme en stabil og sunn økonomisk utvikling og et samfunn med høy livskvalitet, og bidra til at også verdens fattige får mulighet til materiell velferd og økt livskvalitet". Den nasjonale strategien for bærekraftig utvikling var begynnelsen på en langsiktig samarbeidsprosess for å skape og realisere en felles visjon for et bærekraftig samfunn. Den nasjonale handlingsplanen for bærekraftig utvikling, Nasjonal Agenda 21 skal bidra til å bringe denne prosessen framover og til at vi når disse målene.

Vi støtter de formuleringene som her er valgt, med vekt på høy/økt livskvalitet, noe som ikke forutsetter fortsatt økt materiell velferd for verdens rike. Vi mener dette avsnittet reflekterer denne forståelsen på en god måte.

Men vi vil gjerne se en tydeligere problematisering av forbruksveksten i planen, samt en refleksjon rundt det faktum at verden ikke vil tåle at alle forbruker som oss. Vi vil utfordre Regjeringen til å anvende ressursforbruksmodellen på side 22 (om fordeling av globale ressurser til helseforskning) som en generell tilnæringsmodell, og vil

foreslå at planen inkluderer prinsippet om "Økologisk andel/økologisk fotavtrykk/Din kvote", jfr side strategien side 45, Globaliseringsmeldingen side 88 og forslag under.

Og ikke minst: Vi mener det må formuleres noen konkrete hovedmål som skal oppnås innen gitte tidsrammer. Vi foreslår følgende konkrete hovedmål:

- Norge skal innen 2015 være modell for bærekraftig utvikling. Det betyr at vår samfunnsutvikling skal bygges på en jevnere og mer rettferdig fordeling av jordens ressurser og av vår felles økologiske andel - innen og mellom generasjoner. Dette må få konsekvenser for måten nordmenn forbruker ressurser og belaster jordens økosystem på.
- Det skal utvikles bedre og mer effektive styringsinstrumenter for sammenheng og langsiktighet i politikken, spesielt knyttet til langtidsplanlegging og langtidsbudsjettering.
- Det skal etableres en permanent politisk forankring på høyt nivå av ansvaret for gjennomføring, samordning og koordinering av arbeidet med bærekraftig utvikling i Norge. Dette kan være statssekretærutvalget.
- Handlingsplanen må integreres med og skal ha prinsipiell forrang for andre sentrale styrings-dokumenter med hensyn til bl a grunnprinsipper og mål.
- Handlingsplanen skal evalueres og revideres hvert fjerde år, og legges fram sammen med regjeringens langtidsprogram (LTP) Det skal vurderes om LTP bør legges fram av ny regjering, ikke som i dag av avtroppende. I lys av mengden arbeid som gjenstår for å få en handlingsplan bør man vurdere en første revisjon i 2004 eller 2005.
- Det skal utvikles konkrete handlingsplaner med tidsfrister, ansvar, økonomi etc for hvert av de sentrale tema som prioriteres
- Det skal utvikles nye og selvstendige kontroll- og revisjonsmekanismer, basert på de konkrete målsettingene og omforente og faglig baserte indikatorer for bærekraftig utvikling
- Det skal utvikles nye arenaer for involvering av og samhandling med det sivile samfunn
- Det skal utvikles en 10-års rammeplan for bærekraftig produksjon og forbruk
- Det norske folk skal bli godt kjent med innholdet i nasjonal handlingsplan og bli motivert til å bidra aktivt til å fremme bærekraftig utvikling

1.2 Bærekraftig utvikling– et krav om solidaritet og en økonomisk utvikling innenfor miljøets tålegrenser

Den mest brukte beskrivelsen av bærekraftig utvikling ble gitt av Verdenskommisjonen for miljø og utvikling (Brundtland-kommisjonen) i 1987: "En bærekraftig utvikling skal ivareta den nåværende generasjons behov uten å ødelegge mulighetene for kommende generasjoner til å tilfredsstille sine behov". Begrepet bærekraft slik det er forstått av kommisjonen tar utgangspunkt i menneskelige behov og understreker solidaritet mellom generasjoner og globalt. (Side 5)

Det er positivt med begrepsavklaring innledningsvis, og viktig at man har fått med understrekingen av solidaritet både mellom generasjoner og globalt. Vi savner imidlertid en klarere presisering av menneskers behov, sett i lys av forbruksvekst for rike land kontra fordeling av verdens ressurser, jfr økologisk andel/fotavtrykk.

Vi mener videre at avsnitt tre på samme side utvanner begrepet bærekraftig utvikling på en unødvendig og lite hensiktsmessig måte. Vi foreslår stryking av avsnittet, da den videre teksten og Millenniumsmålene er tydelige på hovedutfordringer og oppgaver i arbeidet for bærekraftig utvikling.

Det er imidlertid en mangel øverst på side 6, om implementeringsplanen fra Johannesburg. Her har man unnlatt å ta med vedtaket om at det skal utarbeides en 10 års rammeplan for Bærekraftig produksjon og forbruk (BPF). Den bør omtales her.

Videre finner vi følgende avsnitt svært problematisk formulert:

Brundtland-kommisjonen og Rio- og Johannesburg-møtene setter fokus på menneskelig velferd som målestokk for bærekraftig utvikling. Med et slikt utgangspunkt har det utviklet seg en forståelse av at bærekraftig utvikling baserer seg på 3 pilarer: Den økonomiske, den sosiale og miljøet. Miljødimensjonen står imidlertid i en spesiell stilling, fordi en kan stå i fare for å overskride naturens tålegrenser, med irreversible utfall. Det er ikke samme grad av irreversibilitet knyttet til økonomisk og sosial utvikling. Norsk miljøvernpolitikk og politikk for en bærekraftig utvikling bygger på miljømål i forhold til naturlige tålegrenser.

Vi mener den understrekte formuleringen må forbedres. Det er høy grad av irreversibilitet knyttet til utryddelse også av enkeltmenneskers liv, gruppers og stammers liv, kulturer og tradisjoner. I mange tilfeller er det svært nær sammenheng mellom miljøødeleggelsene og menneskers levebrød. Slik dette avsnittet står i dag har det implikasjoner vi ikke mener kan være Regjeringens intensjon, slik den kommer til uttrykk øverst på side 7, om "fattigdom som den største globale utfordringen verden står overfor i dag". Vi viser her til våre andre kommentarer om at skissen ikke tar den globale økonomiske og sosiale utviklingen tilstrekkelig alvorlig. Vi mener for øvrig at siste setning ikke er riktig. Vi vil håpe at Regjeringen har som mål å bygge på miljømål i forhold til naturens tålegrense. Pr i dag gjør man det ikke, verken når det gjelder for eksempel oljeutvinning, energiforbruk, biologisk mangfold eller fiskeripolitikk.

Neste avsnitt, side 7:

Det er avgjørende at verdiskapingen skjer innenfor rammene av en bærekraftig

utvikling. En økonomisk utvikling bygget på bærekraftige produksjons- og forbruksmønstre, framstår derfor som et overordnet strategisk mål i arbeidet for en bærekraftig utvikling.

Vi støtter intensjonen og de gode formuleringer. Men som vi har påpekt tidligere savner vi BPF som hovedtema. Slik dette avsnittet er formulert forutsetter det at man følger det opp med konkrete handlingsplaner, dvs en klargjøring av hvordan Regjeringen vil arbeide for å nå målet. Siste avsnitt samme side understreker også vår påpekning av behovet for å evaluere og gjenoppnevne Grønn skattekommisjon.

1.3 Viktige trender og utfordringer

Det skapes ofte et inntrykk av at mye av utviklingen i utviklingslandene går "feil vei". Det har imidlertid vært en bred økonomisk og sosial framgang både i industriland og i utviklingsland de siste tiårene. Som gruppe har utviklingslandene klart tatt inn på industrilandene på viktige områder som levealder, ernæring, tilgang på rent vann og utdanningsnivå. Denne utviklingen ventes å fortsette.

Vi velger ikke å gå inn i en lang diskusjon om dette kapitlet, selv om det er mye her vi kunne tatt tak i. Vi viser heller til UNDP's 2003-rapport, som slår fast at verden står overfor en akutt utviklingskrise, og at selv om store deler av verden opplevde økonomisk vekst på 1990-tallet, så er over 50 land fattigere nå enn i 1990. For verdens 1,2 milliarder fattigste blir situasjonen stadig vanskeligere, og gapet til den rike delen av verden stadig større. For å snu denne trenden "må strategier for utvikling ikke bare fokusere på økonomisk vekst, men også på en mer rettferdig fordeling av velferd og tjenester", heter det i UNDP-rapporten.

Ett konkret område – omtalen av norsk oppdrettsnæring - fra skissen til handlingsplan blir derfor stående som et spesielt klart eksempel for på en virkelighetsbeskrivelse vi ikke kjenner oss igjen i, og som kan stå som et uttrykk for at store deler av planen har et for snevert nasjonalt miljøfokus. Her er ikke den globale forståelsen eller kampen mot fattigdom reflektert, jfr s 13 og hva vi skriver under om naturressursforvaltning:

..... Oppdrettsnæringen har et stort økonomisk potensiale og bidrar til nye arbeidsplasser i distriktene. De største miljøutfordringene i næringen er knyttet til lakselus og rømt oppdrettslaks, som truer den norske villaksen.

Den norske oppdrettsnæringen reiser en rekke sentrale spørsmål relevante for bærekraftig utvikling og kamp mot global fattigdom: Kan det forsvares at det for hver kilo med oppdrettsfisk går med 4-5 kg for av til dels høy ernæringsmessig kvalitet? Eller at dette fiskeforet fanges i fattige deler av verden? Og til dels tømmer disse havene for fisk?

Og videre transportspørsmålene: Kan det forsvares å frakte fiskefor verden rundt – for så å fly fersk norsk oppdrettslaks til markedene i Japan, USA, Sør-Afrika etc? Vi mener en nasjonal handlingsplan må ta tak i disse helt relevante og sentrale problemstillingene, og skissere konkrete handlingsalternativer og ambisiøse løsninger for framtiden. I en Nasjonal Agenda 21 mener vi at det er avgjørende at man definerer rammer for oppdrettsnæringen innenfor en bærekraftig utvikling.

Generelt vil vi hevde at dette kapittelet gir et for positivt bilde av den globale utviklingen, og at de parametere og statistikker man viser til i høy grad kan diskuteres. Vi savner også i dette kapittelet en refleksjon knyttet til problemene rundt vekst, fordeling og spredning av ikke-bærekraftige vestlige forbruksmønstre, som man rett nok påpeker finnes også i rike grupper i fattige land. Vi mener videre at en sentral trend og utfordring er den globale markedsliberalismen og globalisering av økonomien, uten en nødvendig og tilsvarende styrking av globale styringsverktøy, globale finansielle mekanismer og multilaterale institusjoner.

1.4 Handlingsprinsipper og virkemidler for bærekraftig utvikling

Politikken for bærekraftig utvikling må forankres prinsipielt, og det kreves virkemidler som kan omsette mål og prinsipper til en konkret politikk. Nedenfor gjennomgås sentrale handlingsprinsipper og virkemidler som Regjeringen bygger på i sitt arbeid for en bærekraftig utvikling.

1.4.1 Handlingsprinsipper

Vi er overordnet sett enige i de handlingsprinsippene som legges til grunn på sidene 13-15, herunder forvalter-prinsippet, føre-var-prinsippet og forurensar-betaler-prinsippet. Under forvalterprinsippet nevnes spesielt prinsippet om frakobling av den økonomiske vekst fra miljøbelastningen. Her er det avgjørende å presisere at det skal være tale om *absolutt* frakobling, dvs. at miljøbelastningen skal reduseres eller i hvert fald ikke stige, selv om der er økonomisk vekst, motsatt den *relative* frakobling, hvor miljøbelastningen bare skal stige mindre end den økonomiske vekst. Denne forskjellen bør også innføres på side 52. Det bør også sies at om ikke en slik absolutt frakobling kan skje, må man gi avkall på økonomisk vekst for unngå ubotelig skade.

Vi vil i tillegg foreslå et annet som vi har vist til tidligere – prinsippet om alles rett til "sin del av jorden", dvs til prinsippet om "Økologiske andel". Dette er et prinsipp som er anvendelig i praksis, det er lett å forstå og gir mange muligheter når det gjelder effektiv kommunikasjon.

Økologisk andel

På lang sikt må det være et mål at nordmenn skal ha et ressursforbruk gir alle klodens innbyggere mulighet til å forbruke en like stor andel av ressursene. Det er grenser for tilgangen på både fornybare og ikke-fornybare ressurser, og da er det viktig at man finner fram til beregninger for hvor mye av denne tilgangen nordmenn har rett til å bruke om de vil kalle seg bærekraftige. Dette konseptet kalles "Økologisk andel", jfr også "Økologisk fotavtrykk", Strategien for BU av august 2002, s 45.

Dersom alle mennesker i verden hadde hatt samme forbruksnivå som nordmenn ville vi grovt regnet trengt fire jordkloder. Dette er ikke bærekraftig, og særlig ikke for et land som framstår som verdens mest utviklede, og som derigjennom viser vei for alle andre land som prøver å skape en utvikling for sine innbyggere.

Økologisk andel må beregnes for en rekke nøkkelressurser, for eksempel fossil energi, tremasse, ulike jordbruksvarer som korn, bomull, etc. Økologisk andel er et dynamisk begrep som skal ta hensyn til at ressurstilgangen kan endres, og også til teknologiforbedringer og ny utnyttelse av ressurser. De nøkkelressurser som man

definerer som kritiske bør også måles på indikatornivå, slik at man sammenligner det faktiske forbruket med det forbruket som er optimalt ut fra vår andel.

Begrepet økologisk fotavtrykk kan også brukes, hovedforskjellen på økologisk andel og fotavtrykket er at sistnevnte omdefinerer alt ressursbruk til arealforbruk, men økologisk andel bare ser på utvalgte nøkkelressurser. Ingen av de to begrepene sier noe om forurensnings-problemer knyttet til forbruk og produksjon.

På side 15 heter det:

.....Regjeringen vil videreføre grønne skatter og avgifter, og kontinuerlig vurdere innføringen av nye, spesielt i forhold til helse- og miljøfarlige kjemikalier.

Vi mener det er for passivt å bare snakke om en videreføring, og mener også at grønne skatter og avgifter må innføres som en helhetlig tilnærming og inkludere en rekke andre områder. Vi etterlyser på denne bakgrunn formuleringer av handlingsplan for evaluering og oppnevning av en ny Grønn skattekommisjon.

Samordning av politikkområder (s 15)

Videre på samme side står det om samordning av politikken at "alle kan bidra" etc. Da etterlyser vi konkrete forslag til hvordan Regjeringen vil arbeide for å få til bedre samordning. Vi foreslår også at dagens miljørapportering i departementene utvikles videre. Kort fortalt bør de endres fra å være bygget opp om Miljødeps resultatmål til BU-målsettinger som er mer relevante for det enkelte departement og som gir klarere samsvar mellom mål og handling/virkemidler. Det vi derfor foreslår er å utvide rapportering til også å omfatte bærekraftsmål, ikke fjerne miljømål

1.4.2 Virkemidler (s 15)

Internasjonalt samarbeid og forskning og utvikling utgjør sentrale premisser for en bærekraftig utvikling, og dermed en viktig del av det verktøyet som må tas i bruk i arbeidet for å bekjempe internasjonal fattigdom og alvorlige miljøtrusler. Det kreves videre en bredde i virkemiddelbruken når de ulike miljøutfordringene skal kunne håndteres nasjonalt. Det er vanlig å skille mellom tre hovedgrupper av virkemidler, de økonomiske, de administrative og tilrettelegging og informasjon.

Vi savner her en innledning som slår fast at en bærekraftig utvikling er et felles ansvar, men at denne handlingsplanen er Regjeringens handlingsplan og derfor har et fokus på styring og strategisk ledelse for bærekraftig utvikling. Det må gå tydelig fram at det offentlige vil gå foran med praktisk handling, og at man har ambisjoner om å bli den regjeringen som satte kampen mot global fattigdom og for miljø øverst på den politiske handlingsplanen. Offentlig innkjøpspolitikk – både miljømerkede og etisk forsvarlige produkter - og bærekraftig drift vil være konkrete og synlige tiltak.

Avsnittet om internasjonalt samarbeid handler kun om miljø, ikke om BU. At Norge som nedstrømsland og mottaker av forurensning har interesser og ansvar, er greit. Det bør imidlertid også presiseres at Norge som verdens nest største oljeeksportør

og et av verdens aller rikeste land også har et ansvar til å bidra vesentlig når det gjelder bærekraftig og rettferdig utvikling .

Økonomiske virkemidler (s 17)

Miljøavgifter, omsettelige utslippskvoter, panteordninger og subsidier til miljøvennlig produksjon eller forbruk er eksempler på økonomiske virkemidler.

En forsiktig deskriptiv og lite forpliktende tekst. Vi ser dette som et av de mest sentrale områdene å fokusere på for å kunne følge opp de handlingsprinsippene Regjeringen baserer seg på. Vi tenker da både på hvordan avgifter og tilskudd kan bidra til å regulere utslipp av klimagasser, ødeleggelse av natur og biologisk mangfold, bruken av farlige kjemikalier etc, samt på en rekke områder som energi, transport landbruk etc.

Vi foreslår derfor en eksplisitt omtale av grønne skatter og avgifter i dette avsnittet, med henvisning til konkrete planer, jfr det vi skriver over. Av særlig viktighet er det åpenbare "hullet" i internasjonal klimaarbeide, - internasjonal skips- og flytrafikk. Her bør Norge ta et kraftig internasjonalt initiativ for å få til resultater, gjerne en internasjonal CO2-avgift som bør gå til FN's BU-arbeide.

Administrative virkemidler (s17)

Eksempler på administrative virkemidler er direkte reguleringer og avtaler mellom myndighetene og bransjer og bedrifter. Mest brukt blant de administrative virkemidlene er ulike former for direkte reguleringer gjennom påbud og forbud.

Også en utydlig og lite forpliktende tekst. Vi foreslår en presisering av behovet for god og tydelig organisering, samt en forpliktelse på at bærekraftig utvikling skal ligge til grunn for Regjeringens langtidsplan. Vi kan ikke se at den på noe sted har blitt omtalt, og mener Regjeringen her har et redskap som bør revitaliseres, jfr vårt tidligere innspill. Vi foreslår i denne sammenheng periodene for LTP endres, og at det er påtroppende regjering som legger fram sitt LTP. Det bør også vurderes om ikke fulle årlige budsjetttrunder vanskeliggjør styring i bærekraftig retnign, og at tiden er moden for en mer langsiktig budsjettering.

Offentlige innkjøp(s 17)

Gjennom innkjøp, energibruk, transport og avfallshåndtering m.m. påvirker staten miljøet som forbruker, produsent, byggherre og eiendomsforvalter. Det er et mål å endre driften i miljøvennlig retning.

Vi viser til det vi skrev over om at innkjøp bør bygge på bærekraftsvurdering, dvs både økonomiske, miljømessige og sosiale/etiske kriterier, ikke bare miljømessige. Det offentlige kan bidra vesentlig til at etisk handel får ytterligere oppsving i Norge, og foreslår at det som hovedregel leggs til grunn at der det er mulig skal varer merket Etisk handel/Max Havelaar foretrekkes (kaffe, te, juice, frukt etc).

Vi støtter for øvrig videreføringen av Grønn stat, men mener den bør bli mer ambisiøs enn den er i dag.

Konsekvensutredninger (s 18)

Konsekvensutredninger er et nyttig redskap for å frambringe informasjon og kunnskap om sammenhengen mellom ulike politikkområder og konsekvensen av

politikktiltak for ulike samfunnsgrupper. Slike utredninger er av stor betydning for utforming av en helhetlig politikk for bærekraftig utvikling

Vi er enige i betydningen av konsekvensutredninger. Det må imidlertid sikres uavhengighet og troverdighet av involverte aktører, jfr vurderingene av Barentshavet. Vi vil også foreslå at Regjeringen kan benytte seg av konsekvensutredninger i forhold til bærekraftig utvikling og kamp mot global fattigdom når det gjelder utvalgte større nasjonale planer og tiltak. F.eks vil statsbudsjettet og forvaltningen av oljefondet være planer og områder som egner seg for helhetlige konsekvensutredninger, dvs utredninger som ikke bare ser på miljøsidan av BU.

Tilrettelegging og informasjon (s 18)

Miljøinformasjon er avgjørende for at den enkelte skal kunne ta miljøhensyn.

Myndighetene har plikt til å legge til rette for at den enkelte produsent og forbruker skal kunne opptre miljøvennlig.

Også i dette avsnittet er vi enige i intensjonen, men foreslår utvidelse til informasjon basert på bærekraftskriterier, ikke bare på miljøkriterier. Avsnittet bør videre reflektere hvilke muligheter moderne kommunikasjonsvirkemidler gir det offentlige og andre sentrale aktører når det gjelder å skape vilje til endring av livsstil og atferd i en mer bærekraftig retning, med vekt på global solidaritet, livskvalitet og det gode liv framfor fortsatt materiell forbruksvekst. Informasjon og kampanjer om rettferdig handel og etisk forbruk hører også hjemme her.

Vi ser for øvrig svært positivt på at Regjeringen vil legge fram en egen kommunikasjonsstrategi for å fremme bærekraftig utvikling, jfr vårt forslag innledningsvis.

1.5 Politikk for bærekraftig utvikling (s 18)

Norge fulgte opp Verdenskommisjonens rapport gjennom St. meld. nr 46 (1988-89)

Miljø og utvikling. Politikken ble videreutviklet i St. meld. nr. 58 (1996-97)

Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling. Sentrale anbefalinger i denne meldingen er videre fulgt opp gjennom arbeidet med stortingsmeldingene om Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand, med integrasjon av miljøhensyn i alle samfunnssektorer og bruk av indikatorer (nøkkeltall) og resultatoppfølgingsystemer. Norge har også satset på Lokal Agenda 21.

Vi finner svært lite nytt i dette kapitlet. Det er i og for seg positivt at Regjeringen nå forsøker å samle og samordne politikken. Men vi forventer at en handlingsplan vil komme med noen nye tiltak, jfr det vi har foreslått. Vi forventer også en helt annen grad av konkretisering, av tidsrammer, av ansvars plassering m.m. for at politikken skal virke troverdig. Vi har også pekt på at flere tema må inn i dette kapitlet.

Vi foreslår videre at den omtalte årlige Rikets miljøtilstand blir en Rikets bærekraftstilstand, og antar at det er en slik type bærekraftsrapportering det vises til på side 40. Vi støtter også forslag fra RORG-organisasjonene om at Regjeringens handlingsplan mot global fattigdom danner grunnlaget for en årlig rapport til Stortinget om utviklingen. Denne kan med fordel inngå i en Rikets bærekraftstilstand.

1.5.1 Internasjonalt samarbeid for en bærekraftig utvikling og bekjempelse av fattigdom

Regjeringens hovedmål

Regjeringen vil bidra aktivt til å styrke det internasjonale samarbeidet for å oppnå de internasjonale miljø- og utviklingsmålene. Regjeringen vil føre en utviklingspolitikk der fattigdomsbekjempelse står i sentrum. Miljø vil også være et viktig område innen utviklingssamarbeidet, basert på strategiske satsninger innenfor landenes egne handlingsplaner og prioriteringer.

Vi støtter regjeringens målformuleringer og vektleggingen av landenes egne planer og prioriteringer, samt planene for mer og bedre bistand slik de også er nedfelt i Regjeringens handlingsplan mot global fattigdom..

Vi foreslår følgende endringer og tilføyelser:

Internasjonalt og regionalt samarbeid for miljø og bærekraftig utvikling (s19)

S 19, nederste strekpunkt, forslag i kursiv og understrekning:

- I den internasjonale oppfølgingen av toppmøtet i Johannesburg delta aktivt i koalisjonen for fornybare energikilder. Målet er å oppnå 10 % økning i den globale andelen av fornybare energikilder innen 2010. Dette er i samsvar med Norges krav i under toppmøtet i Johannesburg. Definisjonen av fornybare energikilder er i denne sammenheng nye fornybare energikilder, som omfatter småskala vannkraft, vindkraft, geotermisk energi, havsenergi, solenergi og biomasse omformet til flytende eller gassformige brensler, eller til elektrisitet laget ved moderne biomassomforming. Videre oppfølging vil i første rekke skje ved sterkere satsing på virkemidler som både vil sikre økt energieffektivitet og økt bruk av fornybar energi. Her er utfasing av 20 miljøskadelige subsidier, prissetting som inkluderer miljø- og helsekostnader, opplæring og teknologiutvikling viktige elementer. Nasjonalt vil norske myndigheter avsette minst 50% av de bistandsmidlene som er avsatt til energiformål, til å støtte nye fornybare energikilder. Internasjonalt vil Norge arbeide for mest mulig forpliktende avtaler mellom landene som deltar i koalisjonen til å gjennomføre felles målsettinger i fellesskap.

S 20: Miljøhensynet og multilaterale miljøavtaler må overordnes regelverket til WTO.

s.20 om internasjonale rammevilkår for utvikling

1.5.1 Internasjonalt samarbeid for en bærekraftig utvikling og bekjempelse av fattigdom

punkt 2 og 3 under Regjeringen vil:

- arbeide for bedre gjeldssletteordninger, bl.a medvirke til at HIPC ordningen som omfatter fattige land med høy gjeldsbelastning, fullfinansieres og utvides til land som har vært rammet av krig og voldelig konflikt.

Her bør det også inkluderes mellominntektsland. Vi savner dessuten en innrømmelse av HIPC sine begrensninger og at regjeringen tar initiativ til å foreslå nye rammevilkår

for beregning av et lands bærekraftige gjeldsnivå. Her bør man ta hensyn til tusenårsmålene.

s.20

Norsk og internasjonal bistand

Punkt 4, regjeringen vil:

- Legge til grunn at utviklingslandene må få økt eierskap til egne planer og strategier, spesielt landenes egne fattigdomsstrategier. Norsk bistand som ikke er i tråd med tusenårsmålene eller fattigdomstrategiene fases ut.

Vi savner en vektlegging av i større grad å inkludere sivilsamfunnet i de respektive landene under utarbeidelse og implementering av fattigdomsstrategiene.

Vi foreslår at Norge går inn for:

- Umiddelbar sletting av all illegitim gjeld, inkludert all gjeld som ikke kan betjenes uten å legge byrder på verdens fattige, og at
- Gjeldssletting må ikke betinges av strukturtilpasning. Det sivile samfunn og nasjonalforsamlingen i debitorlandet skal være retningsgivende for gjeldsslette.

Kravene må gjennomføres etter følgende prinsipper

- Sletting av gjeld skal ikke redusere bistanden
- Hensikten med gjeldsslette er fattigdomsbekjempelse, samfunnsutvikling og å styrke demokrati og selvbestemmelse i land i Sør. Det må være åpenhet og innsyn rundt bruken av midlene.
- Gjeldssletting må sees i sammenheng med større strukturelle og institusjonelle endringer på globalt nivå som skaper jevnere maktforhold mellom nord sør, samt forhindrer nye gjeldskriser

Korrupsjon omtales på S. 21:

Regjeringen vil:

- Innrette norsk bistand slik at den bidrar til å bedre budsjett- og regnskapssystemene i mottakerlandene, redusere svinn på grunn av manglende effektivitet og korrupsjon og øke ressurser kanalisert over budsjettene til fattigdomsreduksjon.

Korrupsjon er utvilsomt et onde i mange land, her kan det imidlertid se ut som om det er et ensidig forhold med kun mottakere. Men, "It takes two to tango" som også NHO erkjenner i sin strategi mot korrupsjon.

Hvilke tiltak vil Regjeringen sette i gang for å hindre korrupsjon fra giversiden? Regjeringen sier samtidig at den vil: " Bruke bistanden mer målrettet for å styrke næringslivet og langsiktige og kommersielle investeringer som gir inntekter og arbeidsplasser i utviklingslandene. Næringslivet i Norge og i andre industriland er viktige samarbeidspartnere i dette arbeidet. (s. 21 –22)".

Vi foreslår at Regjeringen synliggjør det bilaterale ansvaret for å bekjempe korrupsjon, og viser hvilke konkrete handlinger som foreslås fra giversiden.

HIV/Aids, s 21

Regjeringen har som uttalt mål å styrke kampen mot hiv/aids, som er en alvorlig negativ faktor i utviklingsprosessene i mange land og rammer de fattige særlig hardt. Hva vil Norge gjøre for å sikre at avtalen som skulle sikre fattige land tilgang på aidsmedisin blir gjennomført selv om USA og storselskapene forsøker å hindre dette?

Hvilke forebyggende tiltak tenker regjeringen seg?

Bistand, fattigdomsstrategier og kondisjonalitet s. 21

Det er positivt og viktig at Norge vil trappe opp egen bistand til 1% og arbeide for at flere land når OECD-målet om 0,7%. Vi har imidlertid flere kommentarer til teksten:

Regjeringen vil

- Bidra til å holde fokus på helse- og utdanning i utviklingslandenes fattigdomsstrategier

Vi savner fokus på landbruk og landbruksutvikling her og når det gjelder bistand, jfr Regjeringens egen fattigdomsplan, side 58. Her heter det at Regjeringen vil arbeide for at trenden de siste årene vekk fra satsing på primærnæringene skal snus.

Andelen av norsk bistand som går til landbrukstiltak er nå nede på rekordlave 3,7 %. Organisasjonene i ForUM har flere ganger krevet at den må opp til 20%. Utvalget som ble nedsatt av Utenriksdepartementet, under ledelse av Stein Bie konkluderte i sin innstilling fra februar 2003 at andelen til landbruket bør heves til 15% i løpet av tre år.

Vi etterlyser en oppvurdering av landbruket og en konkret tallfesting av bistand til mer og bedre matproduksjon i handlingsplanen.

Regjeringen vil

- Bidra til å øke forståelsen av sammenhengene mellom fattigdom, økonomisk utvikling og miljø og styrke utviklingslandenes kapasitet til å integrere miljø i nasjonale strategier for fattigdomsreduksjon og utviklingsplaner, bl.a. gjennom partnerskapet med FNs miljøprogram UNEP på fattigdom og miljø.

Regjeringen vil:

- I stigende grad innrette norsk bistand mot å bidra til å styrke utviklingslandenes egen kapasitet og kompetanse og det institusjonelle og juridiske rammeverk.

I en nasjonal handlingsplan som understreker behovet for sammenheng i politikken må det drøftes hvilke politiske verktøy nasjonale myndigheter sitter igjen med dersom den nyliberale agendaen til WTO vinner fram på stadig flere samfunnsområder jfr. Singaporetemaene. I mange tilfeller vil nasjonal lovgivning som dekker spesielle nasjonale verneinteresser eller går lenger enn internasjonale avtaler bli vurdert som konkurransevridende og i strid med WTO regelverket.

Det er et voksende gap mellom den raske utviklingen av nye regler innen handel og finans på den ene siden og den langsomme utviklingen av multilaterale instrumenter for å sikre menneskerettigheter og miljø på den andre. Det kan se ut som om handelsregler prioriteres over mennesker og miljø.

Regjeringen legger til grunn:

- ” at utviklingslandene må få økt eierskap til egne planer og strategier, spesielt landenes egne fattigdomsstrategier.”

Arbeidet med å utvikle nasjonale fattigdomsstrategier (PRSP-prosessen) i fattige land har ikke bidratt til å sette utviklingslandene i førersetet, hevder en ny evaluering utført for Verdensbanken. Prosessen har snarere gitt mer makt til Verdensbanken ved at deres programmer blir mer effektivt satt ut i livet gjennom et skinn av nasjonalt eierskap, mener forfatterne av rapporten. Vi støtter eierskapstanken, men vil understreke betydningen av at det blir et reelt eierskap som ikke er indirekte diktert av VB.¹

Regjeringen vil videre

” Arbeide for at bistanden effektiviseres ved at giverne koordinerer sin bistand i samsvar med mottakerlandenes prioriteringer og planer”.

Samtidig vil den.

” Bidra til å holde fokus på helse- og utdanning i utviklingslandenes fattigdomsstrategier”

Her ligger det videre en motsetning mellom mottakeransvar/eierskap og føringer/ betingelser fra giver.

Det er positivt at Regjeringen omtaler behovet for å se på miljøkonsekvenser av voldelige konflikter og miljømessige utfordringer i land som er i på vei ut av voldelige konflikter. Vi foreslår imidlertid at Regjeringen også fremmer forslag om konsekvensutredninger og analyse av forholdet mellom militær produksjon og forbruk og bærekraftig utvikling, jfr innspill fra organisasjonene.

Det er positivt at det har kommet med noen linjer om internasjonal fred og sikkerhet i forslaget, men det fremgår ikke av teksten at sammenhengen mellom våpen/ krig og utvikling/miljø er erkjent .

Norge må i sin nye ledende posisjon i FNs miljø og utviklingspolitikk erklære at flere nødvendige tiltak må settes inn gjennom FN for å redusere den militære sektors blokkering av utvikling og miljøbevaring.

Rent konkret bør Nasjonal Agenda 21 uttrykke at Norge støtter generalsekretær Kofi Annans forslag på dette feltet og bidra til at diskusjonen om den militære sektor kommer i gang i CSD. (se vedlegg 1, punktene a og b)

Det er en ulykke for verdenssamfunnet at CSD i strid med Rio-erklæringen ikke har erkjent at militær produksjon og forbruk (våpenproduksjon og krig) er et enormt problem for menneskenes helse, utvikling og miljø. Våpenomsetningen og krigene er idag så ødeleggende og har en slik utbredelse globalt at selve livsgrunnlaget for menneskene er truet i sikkerhetens navn

Det er derfor maktpåliggende at FN s kommisjon for bærekraftig utvikling (CSD) tar initiativ til å sette den militære sektor på dagsorden. Det kan blant annet gjøres ved at dette temaet blir behandlet innenfor hovedtemaet bærekraftig produksjon og forbruk.

1.5.2 Klima, ozonlaget og langtransportert luftforurensning

Klima

Tilføydelse i hovedmålet er kursivert og understreket, s 23:

Regjeringens hovedmål

Regjeringen vil ta både et nasjonalt og et internasjonalt ansvar for å motvirke globale klimaendringer. *I erkjennelsen av at reduksjonsforpliktelsene under Kyotoprotokollens første avtaleperiode ikke er tilstrekkelig for å oppnå en global reduksjon på minst 60 % av utslippene i 1990, vil regjeringen legge til rette for betydelige utslippsreduksjoner i neste forpliktelsesperiode*

Videre forslag til ny tekst, side 23, hvor det heter at:

Regjeringen vil ta både et nasjonalt og et internasjonalt ansvar for å motvirke globale klimaendringer. *I erkjennelsen av at reduksjonsforpliktelsene under Kyotoprotokollens første avtaleperiode ikke er tilstrekkelig for å oppnå en global reduksjon på minst 60 % av utslippene i 1990, vil regjeringen legge til rette for betydelige utslippsreduksjoner i neste forpliktelsesperiode*
- Arbeide for økt bruk av nye fornybare energikilder som ledd i arbeidet med å oppnå den globale målsettingen på 10 % økning innen 2010 som koalisjonen for fornybar energi fra Johannesburgtoppmøtet ble enig om.

Når det gjelder vurderingen av dette kapitlet slutter vi oss helt til kommentarene fra ProSUS: "Noe av det mest oppsiktsvekkende ved del 1.5 er at klimadelen er såpass svak. Klimaproblemet er både i UNCED-prosessen, NA21-skissen (s. 56-57), den nordiske strategien og NSBU framhevet som en helt sentral utfordring. Kravene til denne delen av handlingsplanen bør derfor være høye. NA21-skissen viser seg faktisk *mindre* konkret på dette feltet enn allerede eksisterende styringsdokumenter. For eksempel nevner man ikke innholdet i Norges kyotoforpliktelse, dvs. at klimagassutslippene skal reduseres til et nivå 1 % over 1990 nivå. Målet er nevnt både i den nordiske og den nasjonale strategien for bærekraftig utvikling, samt i RM-meldingen og, naturlig nok, i den siste klimameldingen (St. meld. 54 og 15). Videre, for å kunne identifisere et meningsfylt mål for klimapolitikken *nasjonalt*, er det helt avgjørende at det spesifiseres hvor stor del av forpliktelsen som skal innfris gjennom nasjonale tiltak, og hvor stor del som kan innfris gjennom bruk av kyotomekanismene. NA21 er en helt sentral anledning til å foreta denne type konkretisering av målet for klimapolitikken." ProSus side 21-22.

1.5.3 Biologisk mangfold og kulturminner

Biologisk mangfold

Regjeringens hovedmål

Naturen skal forvaltes slik at arter som finnes naturlig sikres i levedyktige bestander, og slik at variasjonen av naturtyper og landskap opprettholdes og gjør det mulig å sikre det biologiske mangfoldet.

Biologisk mangfold

Omtalen av biologisk mangfold i skissa til NA 21 er, som den nasjonale strategien for bærekraftig utvikling (UD 2002), svært mangelfull og framhever ikke de sentrale utfordringene man står ovenfor i Norge på feltet. Disse manglene finnes på tross av at biologisk mangfold er et hovedsatsingsområde i den nordiske strategien (Nordic

Council of Ministers 2001), en strategi som skissa sier skal følges opp i Norge. Den nordiske strategien framhever at det er helt nødvendig å stanse tapet av biologisk mangfold og peker ut satsingsområder, herunder områder der Norge klart bryter internasjonale forpliktelser (f eks forpliktelser under konvensjonen om biologisk mangfold – CBD - om å unngå skader fra fremmede arter, der norske myndigheter f eks planter nye treslag og ikke iverksetter tiltak mot introduserte arter).

Regjeringens "satsninger" innen biologisk mangfold er en kort liste av noen gamle og uforpliktende målsetninger. Listen mangler de viktigste elementene, og for flere av elementene som er omtalt går regjeringen tilbake på allerede foreslåtte målsetninger.

Manglende elementer inkluderer en rekke internasjonale forpliktelser under f eks konvensjonen om biologisk mangfold (herunder vedtak under seks partsmøter), samt Ramsar-, Bern-, Bonn-konvensjonene m. fl.

En helt grunnleggende mangel er det faktum at Norge, over 10 år etter at landet var pådriver i etableringen av CBD, ennå ikke har gjort noen lovmessig oppfølging av internasjonale biomangfoldforpliktelser som CBD. Vi mener at NA21 som et absolutt minimum må ta opp disse problemstillingene. Det vil også være naturlig å nevne biomangfoldlovutvalget som nå jobber for å foreslå en biomangfoldlov, en lov som skal ta tak i en rekke svakheter og mangler ved dagens lovverk. Denne lova må knesette de overordnede (og sektorovergripende) prinsippene og rammene for vern og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, og lova bør gjelde både på land og til havs. Dette må reflekteres i NA21.

Blant de omtalte elementene der regjeringen går tilbake på allerede foreslåtte målsetninger ønsker vi å dra fram norsk skogvern. Formuleringene i skissa til NA21 er et stort tilbakeskritt fra regjeringens stortingsmelding nr. 25 (2002-2003) om regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand. NA21 må som et minimum reflektere denne stortingsmeldingen og reflektere forskningens anbefalinger innen skogvern som tilsier vern av 4,5 % av det produktive skogarealet, anbefalinger som reflekteres i st.meld. nr. 25. Særlig relevant i denne sammenheng er to rapporter fra NINA og SKOGFORSK: NINA fagrapport 54 "Evaluering av skogvernet i Norge" (april 2002), og NINA oppdragsmelding 769 "Liste over prioriterte mangler ved skogvernet" (januar 2003).

Handlingsplanen må slå fast og konkretisere at Norge skal ta vare på et representativt utvalg av norsk natur, ville planter og dyr samt deres leveområder, for fremtidige generasjoner, på land, i ferskvann og til havs. Naturtyper, arter og varianter Norge har et særlig internasjonalt ansvar må prioriteres særskilt.

Vi forventer at bærekraftig bruk av biomangfold konkretiseres i form av etterprøvbare nasjonale målsetninger. Areal- og naturressursforvaltning er nært koblet til bevaring av biologisk mangfold, og NA21 må legge klare rammer for sentrale sektorer (f eks skogbruk/jordbruk og fiskeri) og deres areal- og naturressursbruk. Det må utarbeides klare målsetninger for bevaring og helhetlig forvaltning av viktige områder som f eks villmarksområder (inngrepssfrie naturområder), fjellområdene og strandsoner. Hoveddelen av norske verneområder i dag består av lite produktive områder på statsgrunn. Disse verneområdene representerer ikke det nødvendige tverrsnittet av norsk natur. Nasjonal Agenda 21 må fastslå målsetninger om økt vern av

underrepresenterte områder (f eks lavereliggende områder, produktive skogområder).

Vi vil gjenta tidligere referanser til OECDs gjennomgang av norsk miljøpolitikk i 2001 (OECD 2001), som konkluderer med at bl a norsk innsats for vern og bærekraftig forvaltning av marine områder og skog er for svak, og at norske verneområder ikke har et representativt utvalg av disse naturtypene.

1.5.4 Naturressurser

Regjeringens hovedmål

Regjeringens energipolitikk skal fremme verdiskaping og baseres på målet om en bærekraftig utvikling. Det er nødvendig med en aktiv politikk som begrenser energiforbruket mer enn om utviklingen overlates til seg selv, blant annet gjennom tiltak som sikrer økt energieffektivitet. Utvinning av petroleumsressurser har stor betydning for norsk økonomi og skal skje i et nasjonalformuesperspektiv og på en miljømessig forsvarlig måte. Norsk fiskeriforvaltning skal sikre bærekraftig høsting basert på best mulig vitenskapelig rådgivning. Regjeringens jordbruks-, skogbruks- og reindriftspolitik skal fremme en langsiktig ressursforvaltning som skal sikre bosetting, verdiskaping, sysselsetting og bidra til produksjon av miljøgoder i samfunnet som kulturlandskap, kulturhistoriske verdier og biologisk mangfold.

Produksjon og forbruk av energi

Man må forvente en diskusjon av dagens utvinningstempo av "våre" olje- og gassressurser i et flergenerasjonsperspektiv. Her bør det inngå en omtale av det faktum at uavhengig av hvorvidt det er rettferdig ovenfor fremtidige generasjoner eller ikke å ta ut olje- og gassressursene raskt, så kan konsekvensene av menneskeskapt klimaendring tilsa at en fortsatt rask utnyttelse vil være miljømessig helt uakseptabel, evt. legge betydelige begrensninger på utvinningstempo. I lys av at den nasjonale strategien for bærekraftig utvikling og skissa til handlingsplan fremhever klimaforandringer som den trolig største globale miljøtrusselen og Norges gode innsats for en forpliktende og effektiv klimaavtale internasjonalt, mener vi dette er nødvendig om Norge ikke skal miste sin troverdighet i den høyt profilerte klimasaken. Som påpekt i mange sammenhenger (se f eks Langhelle 2000) har norske myndigheter på tross av progressiv retorikk endt opp med at nasjonale økonomiske interesser fullstendig overskygger økologisk bærekraft når det kommer til praksis i olje- og gassektoren.

Men forskerne kommer opp med stadig sterkere indikasjoner på menneskeskapt klimaendring har norsk olje- og gassproduksjon økt til historiske høyder, innenlands energiforbruk har økt og lite eller ingenting er gjort for å stabilisere eller redusere totalt energiforbruk. Andelen fornybare energikilder av total energiproduksjon er redusert. Disse trendene og tilhørende utfordringer må belyses i handlingsplanen.

Forhold som må drøftes i Nasjonal Agenda 21 inkluderer bl a:

- Tilstand og trender for dagens energibruksnivå i Norge, dagens overforbruk i forhold til resten av verden og i hvilken grad produksjon og forbruk i Norge i dag er bærekraftig (innen og mellom generasjoner)
- Trender og tilstand for totale CO₂ utslipp i Norge

- Forholdet mellom utviklingstrender i norske CO₂ utslipp og våre internasjonale forpliktelser, noe som er en helt sentral utfordring i et bærekraftig samfunn
- Hvilke ambisjoner Norge har nasjonalt og internasjonalt i forhold til bindende forpliktelser under klimakonvensjoner/-avtaler, bruk av skatter, avgifter og subsidier i forhold til ulike energikilder og –brukstyper
- Hva som er Norges syn og ambisjoner for miljørettede avgifter innen luftfarten, herunder en internasjonal drivstoffavgift, jfr vårt forslag innledningsvis.
- Olje- og gassvirksomhet i sårbare og kystnære områder, særlig ettersom virksomheten beveger seg nordover, herunder bruken av strategiske konsekvensanalyser for aktuelle havområder, petroleumsfrie områder, og nødvendigheten av å først identifisere viktige naturområder før man vurderer hvilke områder som evt. kan utnyttes til andre formål
- Framtidig vannkraftutbygging i lys av bl.a. at Norges vassdragsnatur er unik i internasjonal sammenheng og videre kraftutbygginger kun dekker etterspørselsøkningen i løpet av noen få måneder så lenge nordmenn fortsetter å øke elektrisitetsforbruk.
- Trender og tilstand for nye og fornybare energikilder, energieffektivisering og utfordringene i forhold til et krafttak for å øke andel nye og fornybare kilder og effektivisere og redusere energibruk i Norge

Fiske og fiskeoppdrett

Nordsjøen, Norskehavet og Barentshavet er blant verdens mest produktive havområder. Fiske og fangst har lenge vært det viktigste livsgrunnlaget langs norskekysten, men ressursutnyttelsen har ikke bestandig vært tilpasset ressursgrunnlaget. Det finnes mange eksempler på at overbeskatning har ført til alvorlig og langvarig skade på viktige fiske- og sjøpattedyrbestander (f eks norsk vårgytende sild, store hvalarter som blåhval og grønlandshval). Påvirkningen fra fiskeriene omfatter både overbeskatning av kommersielle arter, skade på sjøbunnen, og bifangster av andre arter. Nasjonal Agenda 21 bør gå inn for en omlegging av fiskeriforvaltningen til en situasjon der myndighetene følger forskningenes anbefalinger om en bærekraftig forvaltning som sikrer et høyt og varig langtidsutbytte.

En voksende oppdrettsnæring øker presset mot arter som brukes til å produsere fiskeolje og fiskemel, som så brukes til fiskefôr. Dette er en global problemstilling, da norsk oppdrettsnæring legger beslag på store mengder villfisk fra havområder flere steder i verden. En av Norges største bærekrafts-utfordringer er knyttet til nåværende og planlagt oppdrettsnæring der (fiske)ressursbruken på ingen måte kan karakteriseres som bærekraftig, og norsk oppdrettsnæring bidrar til økt press på andre fiskeslag og dermed har store miljømessige, økonomiske og sosiale konsekvenser andre steder i verden. Andre miljøproblemer relatert til intensiv oppdrett inkluderer store utslipp av næringsstoffer og bruken av giftige kjemikalier. I tillegg utgjør i dag oppdrett av laksefisk en konstant trussel mot ville laksbestander på grunn av lakselus og store mengder rømt oppdrettsfisk. Norge har et internasjonalt ansvar for de ville atlantiske laksestammene, som har gått dramatisk tilbake den senere tid. Samtidig er oppdrett av skjell kanskje Norges mest bærekraftige matproduksjon, og det er viktig å se hvilke muligheter som finnes til å sikre både miljø, arbeidsplasser og bosettingen langs kysten.

Skog

Norge ligger etter sine naboland Finland og Sverige i arbeidet med å klassifisere og verne skogområder slik at intakte økosystemer bevares for fremtiden. Det er behov for omfattende kartlegging av artsmangfoldet i skogen i Norge slik at verdifulle områder blir registrert og kunnskapen om rødlistearter øker. Norge har som mål å fullføre en slik kartlegging innen 2005, for så å verne minimum 4,5% sitt skogarealet.

Også skogbruksnæringen drar nytte av å kombinere verdiskapning og miljø. Miljøsertifisering blir stadig viktigere ved salg og eksport av tømmer, og internasjonalisering preger utviklingen i skogsektoren. Her er handelsgrensene allerede visket ut og markedene er i større grad enn før opptatt av bærekraftige produksjonsmetoder og miljøspørsmål. Det er et mål for skogforvaltningen at alt norsk tømmer skal gjennomgå en uavhengig sertifisering som er godkjent av næring og miljøinteresser hvor både miljø og sosiale aspekter er tatt hensyn til.

Skissas beskrivelse av skogutfordringen og regjeringens planer er meget svak. Vi foreslår at bl.a. følgende element omtales i handlingsplanen:

- Miljøkvaliteten på skogen i forhold til biologisk mangfold og variasjon har blitt vesentlig redusert.
- Store deler av skogarealet er tilplantet, delvis med fremmede arter og delvis med provenienser fra andre områder.
- Naturskog er nesten forsvunnet og opprinnelige urskoger nå dekker mindre enn 0,5% av skogarealet i landet. Disse områdene er særlig viktige for Norges biologiske mangfold.
- Dagens kunnskapsnivå tilsier at halvparten av norsk biologisk mangfold finnes i skog, og halvparten av truede og sjeldne arter finnes i skog. Disse artene er utryddet lokalt i store deler av skogområdene på grunn av måten skogbruket drives.
- Det er ikke foretatt en systematisk skogregistrering med hensyn på hvilke skogtyper som er sjeldne eller hvor disse finnes.
- Biologisk viktige områder eller levesteder for rødlistearter i skog er ikke sikret.
- Forskerne sier at minst 4,5% av produktiv skog bør vernes for å ivareta et representativt utvalg av våre skogområder. Spesielle skogtyper vi har spesielt ansvar for og som er sterkt redusert inkluderer kystregnskog, vestlandets løvskoger/verdens nordligste edelløvskoger, boreonemorale blandings-skoger, fjellbjørkeskog.
- Vi har bevart mye mindre areal for ettertiden enn våre naboland gjennom vern. Sverige har vernet ca. 4% av produktive skog mot Norges 1%. Sverige bruker 500 mill./år. på vern, Norge 30 mill./år (Norge bruker 90 mill./år på subsidier, som ofte ødelegger tilsvarende verdier som vi andre steder bruker penger på å verne).
- Skogbruket er den enkeltstående næring som har bidratt mest til reduksjon av villmarkspregede områder i Norge. Skogsveibygging (ofte subsidiert) stod for 74% av reduksjonen av inngrepsfrie områder siste 10 år.
- Miljøsertifiseringssystemet er næringens eget og et system der det i 2001 var et brudd mellom næringen og fagfolk innen biologi fordi standardene er altfor svake i forhold til de artene og leveområdene som er viktigst for det biologiske

mangfoldet. Sertifiseringssystemet er ikke basert på konsensus, og miljø- og friluftsjnteressene har ikke deltatt eller står bak dagens sertifiserings-grunnlag som brukes i Norge. Vi mener norsk skogbruk må strekke seg etter FSC-standardene (Forest Stewardship Council), som er det eneste som har internasjonal anerkjennelse fra miljøorganisasjoner, urfolk, fagbevegelse og industri.

OECD (2001) rettet nylig kritikk mot norsk skogforvaltning, spesielt manglende skogvern. Det vil være på sin plass om norske myndigheter og handlingsplanen tar inn over seg denne tilbakemeldingen fra en stor og viktig organisasjon som Norge støtter aktivt.

1.5.6 Bærekraftig økonomisk utvikling

Regjeringens hovedmål

Den økonomiske politikken skal bidra til at landets samlede ressurser utnyttes effektivt innenfor opprettholdbare rammer. Regjeringen vil stimulere til bærekraftige produksjons og forbruksmønstre gjennom internasjonalt samarbeid og gjennom bruk av økonomiske og andre virkemidler. Ikke-fornybare ressurser skal forvaltes innenfor et nasjonalformuesperspektiv. Arbeidskraften er vår viktigste ressurs og Regjeringen har som mål å stimulere til kunnskapsutvikling og høy yrkesdeltakelse.

Vi finner dette kapittelet lite i tråd med det som tidligere blir skrevet om solidaritet og kampf mot global fattigdom. Vi savner klarere uttrykk for at økonomisk utvikling i Norge ikke bare kan handle om fortsatt vekst og trygging av norsk overforbruk og vekst.

Dokumentet beskriver flere steder at det er nødvendig å stimulere til bærekraftige produksjons- og forbruksmønstre. Dokumentet gir imidlertid få klare svar på hva et bærekraftig forbruksmønster er. Hvor store mengder av ressurser kan vi forbruke, dersom både miljøet og en rettferdig global fordeling skal ivaretas? Hvilke næringsgrener bør vi satse på i bærekraftsperspektivet? Hvilke næringer kan vokse i fremtiden og hvilke næringer bør fases ut dersom vi skal nå kretsløps-samfunnet? Omtalen av BPF er for lite konkret og forpliktende, og vi foreslår at Regjeringen forplikter seg til å lage en 10-årsplan for BPF, i tråd med vedtaket fra WSSD i Johannesburg.

Ressurstilgangen må legge føringer for den økonomiske politikken og ikke omvendt. Derfor må det defineres klare rammer for hvor mye som skal forbrukes av ressurser, og det må lages handlingsplaner for hvordan man skal komme dit.

Det bør derfor nedsettes en permanent styringsgruppe som skal koordinere departementenes innsats for å redusere miljøbelastende ressursforbruk, og denne styringsgruppen skal fordele ansvaret mellom ulike statlige sektorer og stå for kontakten med eksterne aktører. Dette arbeidet kan med fordel legges til det videreførte statssekretærutvalget for BU.

Mange av de globale miljøproblemene skapes av en adferd som ligger innbygget i den vestlige forbrukskulturen. Det er de valg og handlinger som mange mennesker foretar i sin hverdag i et travelt velstandssamfunn, som til sammen skaper en rekke miljøproblemer. Det betyr at en løsning på problemene gjennom å unngå skadelige

kjemiske stoffer, gjennom å unnlate å forbrenne fossil energi, gjennom en nedgang i transportmengden og endring av feriemønster m.m. er nødvendig.

Brundtlandkommisjon sa i 1987 at det ikke er den økonomiske veksten i seg selv som er problemet, men snarere vekstens innhold. Forbruket i de vestlige landene må vris i en ønsket retning, er hovedtesen i rapporten. Imidlertid skjer ikke dette, og selv om energiforbruket øker noe mindre enn BNP, øker det fremdeles. Og det må altså reduseres kraftig for å oppnå en bærekraftig utvikling. På bakgrunn av erfaringene med vekstpolitikken etter Brundtlandkommisjonen i 1987, bør også miljø- og fordelingsvirkningene av den økonomiske veksten evalueres og måles hvert år.

Norge som modell for bærekraftig økonomisk utvikling – NOU 2015

Den norske økonomien skaper miljøproblemer i seg selv, men enda viktigere er det å ta inn over seg at Norge er ranket som verdens mest utviklede land. Det gjør at vår politikk danner mønster for andre lands økonomiske utvikling. Imidlertid har ikke jordkloden kapasitet til å tåle at alle land blir som oss. Derfor må vi skape en økonomi hvor ressursforbruket reduseres drastisk.

For å møte denne utfordringen foreslår vi at det nedsettes et offentlig utvalg som skal utrede hvordan Norge kan bli en modell for bærekraftig økonomisk utvikling innen 2015. Dette kan være ett av Norges bidrag til å nå Millenniumsmålene, og handler da om å finne positive og konstruktive tiltak som kan styre den økonomiske utviklingen i bærekraftig retning, globalt, nasjonalt og lokalt. Utvalget skal

- 1) foreslå tiltak for å sikre at Norge satser på næringsvirksomhet som er opprettholdbart på sikt,
- 2) analysere og stille kritiske spørsmål vedr. forbruksveksten i rike land om den er forenlig med bærekraftig bærekraftig, og
- 3) utrede om det på sikt er mulig å etablere bedre mål enn økning i BNP for hva som er hensiktsmessig å ha som mål for den økonomiske politikken

Utvalget bør vurdere framtidig nærings- og lønnsutvikling i Norge og se på behovet for å styrke muligheten for produksjon mot hjemmemarked, samt utvikle bærekraftige produkter (solceller, bølge/tidevannsanlegg, biogassutstyr etc) som er økonomisk konkurransedyktige på det internasjonale marked. Vi viser her til suksessen med vindmølleproduksjon i Danmark.

Har Regjeringen ambisjoner om at Norge på samme måte kan bli et miljøteknologisk foregangsland? Hvordan vil Regjeringen da legge til rette for det og sørge for at så skjer?

Grønne skatter og avgifter

For å fremme bærekraftig produksjon og forbruk er det nødvendig å ta i bruk grønne skatter og avgifter i større omfang enn i dag. Formålet er å skape prissignaler, som gjør det lett, logisk og billigst å kjøpe og forbruke de miljømessig og etisk beste produktene og ytelsene – med andre ord en økonomi der det lønner seg å leve miljøvennlig og støtte etisk/rettferdig handel – og der det er dyrt å forurense.

På tross av enkelte positive formuleringer kan det synes som om regjeringen mener at potensialet for grønne skatter og avgifter langt på vei er utnyttet. Dette er en altfor passiv holdning. Man kan med god begrunnelse i hensynet til bærekraftig utvikling både avgiftsbelegge og subsidiere produkter og ytelser i en langt større grad enn i dag, og Norges potensial her er ikke utnyttet. OECD-tall viser at inntekter fra grønne

skatter i prosent av BNP er på 3 prosent i Norge og på 5 prosent i Danmark. Norge må ha ambisjoner om å heve oss opp på og over dansk nivå. En handlingsplan gir forventninger om noe mer enn bare å beholde status quo, og må derfor inneholde tallfestede målsetninger om bruken av grønne skatter og avgifter som virkemiddel.

Det er positivt at Regjeringen også legger fram en plan for helhetlig innovasjonspolitik og at den blir koplet med NA21. Det bør ligge økonomiske virkemidler og incentiver i denne planen slik at Norge kan bli et foregangsland for bærekraftig utvikling. Den bør knyttes opp til arbeidet med "NOU 2015".

Statens petroleumsfond(s 19)

Når det gjelder forvaltningen av petroleumsfondet så er det bra at Regjeringen nå utarbeider etiske retningslinjer for forvaltning av fondet. Vi viser for øvrig vi til våre forslag til Graverutvalget som følger som vedlegg.

En del av Petroleumsfondet bør settes av som positivt virkemiddel. Dette kan i første omgang gjøres ved at Miljøfondet nedlegges i sin nåværende form og underlegges en ny alternativ investeringsstrategi.

Kravet til avkastning av fondet bør fortsatt være forutsetning for bruk av midler, men midlene i fondet bør investeres i alternative selskaper og prosjekter, for eksempel: Mikrokreditter, annen næringsutvikling i utviklingsland som sikrer de enkelte land kompetanse- og teknologioverføring, selskaper som fremmer rettferdig handel, bærekraftig ressursbruk og miljøforbedringer, og selskaper som går i bresjen for å skape og utvikle nye, fornybare energikilder.

Naturen har vært gavmild mot Norge og ressursene har vært godt utnyttet til fordel for nasjonalstaten. Globalt er oljen i dag en helt spesiell ressurs, som skaper klare økonomiske skiller mellom de land som har olje og de som ikke har. Norge har med sin enorme oljerikdom et særlig ansvar for å dele sitt overskudd med fattige folk og land, og på den måten bidra til en bedre global fordeling av ressurser og goder. Dette er en forutsetning for å oppnå petroleumsfondets primære målsetning om å sikre fremtidige generasjoners velferd. Velferd og bærekraftig utvikling kan ikke fungere isolert innenfor nasjonalstatens grenser i en stadig mer globalisert verden.

Det regjeringsnedsatte utvalget under ledelse av Hans Petter Graver fortjener ros for å ha gjort til skamme de politikerne som tidligere har hevdet at det ikke er mulig å lage etiske retningslinjer for petroleumsfondet. Den største svakheten ved innstillingen fra Graverutvalget er at de ikke har definert hvilke brudd på internasjonale konvensjoner som bør føre til at fondet trekkes ut av selskap. Vi er også skeptisk til den sterke vektleggingen av aktivt eierskap som hovedvirkemiddelet for påvirkning og innflytelse. Fordi fondet ikke er inne på eiersiden med mer enn maksimalt 3% av aksjekapitalen sier det seg at muligheten for innflytelse er liten. Et reelt aktivt eierskap krever langt større ressurser i forhold til informasjonsinnhenting enn det ser ut til at utvalget har tatt inn over seg.

Statsminister Bondevik sier i forordet til regjeringens handlingsplan for bekjempelse av fattigdom i sør mot 2015, at bistand ikke kan løse fattigdomsproblemene alene. Han hevder at det er nødvendig med en sammenhengende politikk mellom områdene gjeld, handel og investeringer for å nå FN's Tusenårsmål. Han konkluderer med at Norge vil justere sin politikk i samsvar med målene. Investeringer fra Statens

petroleumsfond må derfor ikke være i strid med norske politiske retningslinjer og målsetninger.

Videre om menneskerettigheter (s 18)

Det er først og fremst statene som har det juridiske ansvaret for å ivareta menneskerettighetene, men i forordet i FNs verdenserklæring om menneskerettigheter er både det individuelle og alle samfunnsorgans ansvar nedfelt:

"...every individual and every organ of society, keeping this Declaration constantly in mind, shall strive by teaching and education to promote respect for these rights and freedoms and by progressive measures, national and international, to secure their universal and effective recognition and observance."

Næringslivsaktører har ikke bare et ansvar for å respektere menneskerettighetene, men også for aktivt å fremme menneskerettighetene.

1.6 Medvirkning og oppfølging (side 32)

En bærekraftig utvikling krever deltaking og bidrag fra mange parter. Regjeringen ønsker å føre en politikk som oppmuntrer næringsliv, organisasjoner, forvaltning og den enkelte til å delta aktivt.

Vi støtter intensjonen, men viser til det vi skriver tidligere om at demokratiske og involverende prosesser også forutsetter tid. Vi vil følge opp og involvere både våre ansatte og medlemmer i arbeidet for å fremme bærekraftig utvikling på alle nivå.

1.6.1 Næringslivets rolle

I arbeidet for bærekraftig utvikling har næringslivet en helt sentral rolle.

Næringslivets evne til innovasjon i retning av mer bærekraftige innovasjonsprosesser og vilje til å ta sosialt ansvar vil til syvende og sist være avgjørende for om sentrale politiske målsetninger vil kunne oppnås. I denne forbindelse blir samspillet mellom internasjonale institusjoner, myndigheter og næringslivet viktig. Norge vil søke å stimulere dette samspillet, blant annet gjennom organer som Global Compact, ILO, Verdensbanken og andre.

Det er klart at næringslivets evne og vilje til innovasjon og næringsutvikling i bærekraftig retning er avgjørende for vår felles framtid. Vi mener imidlertid at teksten er svak og uklar når det gjelder behovet for forutsigbare rammebetingelser, økonomiske incentiver og rettferdige konkurransevilkår. Frivillige ordninger for bedrifters samfunnsansvar vil aldri kunne erstatte nasjonale myndigheters reguleringer og globale avtaler vedr. arbeidsstandarder og miljø. Vi mener arbeidet for globalt ramme-/regelverk for internasjonale selskaper må inn i teksten, jfr våre kommentarer til Graver-utvalgets rapport av 26.06.03.

1.6.2 Lokalforvaltningens rolle og lokal Agenda 21

Kommunene har et viktig ansvar på mange miljøområder knyttet blant annet til arealplanlegging, avfall, avløpsrensing og energi.

De siste årene har staten bidratt til å svekke arbeidet med LA21. Vi forventer at man på dette området legger til rette for det viktige arbeidet som var i gang på 90-tallet.

Når det gjelder Norges oppfølging av Rio i 1992 var Norge god på LA21. NA21 må føre til en revitalisering av dette arbeidet.

Vi mener også her at Regjeringen har et for snevert miljøperspektiv – også den sosiale dimensjonen av BU må med på lokalnivå. Lokalforvaltningen spiller en viktig rolle når det gjelder bl.a vennskapssamarbeid nord/sør. Derfor er det positivt at Regjeringen vil videreføre og styrke dette arbeidet, i tråd med forslaget fra bl.a Vennskap Nord/Sør.

1.6.3 Miljøorganisasjonenes rolle

Bred deltakelse i politikktutforming er et sentralt virkemiddel for bærekraftig utvikling. Miljøorganisasjonene er viktige bidragsytere når det gjelder å sette fokus på miljøproblemer, skape debatt og oppnå større gjennomslag for miljøvern i samfunnet. En forutsetning for at organisasjonene skal kunne fylle sin rolle, er god tilgang på informasjon og mulighet til å delta i beslutningsprosessene. Dette er nedfelt i Århuskonvensjonen og i den nye loven om miljøinformasjon.

Vi støtter at det legges opp til å utvikle et nytt og utvidet kompetanseprosjekt om et bærekraftig Norge og EU, og deltar gjerne i dette, jfr side 37.

Men: Hvorfor bare miljøorganisasjonene – i en handlingsplan for BU? Vi foreslår overskriften endret til Frivillige organisasjoners rolle, og at teksten gjennomgående får et styrket bærekraft-perspektiv.

Når det gjelder NIM foreslår vi at dette organet får en større grad av forutsigbarhet og regelmessighet, slik at det er mer naturlig å bruke dette som et reelt dialogforum om internasjonale miljøspørsmål. Vi viser her til brev om dette til Miljøverndepartementet, med konkrete forslag til saksgang og prosedyrer. Til orientering kan vi opplyse at ForUM for utvikling og miljø ikke mottar støtte fra UD.

Når det gjelder medvirkning fra organisasjonene (side 37) så har vi kommentert høringsfrist og tidspunkt tidligere. Når det gjelder deltakelse i globale prosesser for bærekraftig utvikling ser vi positivt på at Regjeringen vil fortsette å legge til rette for dette. Vi mener imidlertid at Norge ikke lenger er et foregangsland når det gjelder å involvere organisasjonene i offisielle delegasjoner. Her foreslår vi at det utvikles en standard modell for deltakelse, samt at frivillige organisasjoner kan delta med minimum 2 deltakere dersom de vurderer det som nyttig og nødvendig.

1.6.4 Miljøinformasjon og den enkeltes rolle (s37)

Mange forhold virker inn når konsumenten velger mellom ulike tjenester og produkter i markedet, og individer vektlegger forhold og egenskaper ved produkter og tjenester ulikt. I mange tilfeller kan det være vanskelig og tidkrevende å finne ut hvilke miljøbelastninger bruk og framstilling av et enkelt produkt/tjeneste medfører. Grønne skatter og avgifter er med på å sette en pris på miljøkostnadene som oppstår ved produksjon og forbruk av det enkelte produkt/tjeneste, og bidrar bl.a. til at produkter/tjenester som gir opphav til miljøbelastninger blir dyrere enn produkter som i mindre grad gir opphav til miljøbelastninger. I de aller fleste tilfeller er pris et viktig kriterium i konsumentens valg mellom ulike produkter. Flere konsumenter vil derfor velge produkter som er mindre miljøbelastende når grønne skatter innføres. Bruk av økonomiske virkemidler egner seg derfor godt til

å vri forbruket mot produkter som gir opphav til relativt små miljøbelastninger, selv om den enkelte konsument ikke gjør produktvalg ut ifra en vurdering av ulike produkters miljøbelastning.

Igjen vil vi påpeke at det ikke bare er miljøinformasjon som er viktig for å endre forbruk og atferd i bærekraftig retning. Informasjon og merkeordninger som stimulerer til rettferdig og bærekraftig handel må stimuleres og tilrettelegges. I tillegg til miljømerkene som nevnes har Max Havelaar Norge og Etisk handel merkeordninger som sørger for at fattige produsent av varer får større andel av fortjenesten i forhold til mellomliggende ledd. Disse merkene garanterer også for bedre arbeidsstandarder. Regjeringen bør sørge for at denne type informasjon og merkeordning får gode støtteordninger, samt at det offentlige går foran i innkjøpspolitikken, jfr vårt forslag over.

Når det gjelder miljømerking så må ikke dette føre til at regelverk og kontroll fra det offentlige svekkes. Miljømerking kan kun tjene som hensiktsmessig veileder innenfor de typer varer som ikke er ulovlige, og må ikke føre til at varer som ellers ville vært ulovlige blir sluppet fritt på markedet (eks genmodifiserte varer etc).

Det er positivt at handlingsplanen peker på betydningen av informasjon og avgifter for å vri forbruket i bærekraftig retning. Vi viser for øvrig til det vi skriver over om behovet for evaluering og videreutvikling av Grønne skatter og avgifter.

1.6.5 Oppfølging av handlingsplanen (s 38)

Arbeidet med Nasjonal Agenda 21 representerer et viktig skritt i det langsiktige arbeidet for bærekraftig utvikling. Blant viktige tema i oppfølgingen er:

- Forankringen av det videre arbeidet med bærekraftig utvikling i sentralforvaltning og i styringsdokumenter.
- Samarbeid og dialog mellom sentrale myndigheter, næringsliv, organisasjoner og lokalforvaltning.
- Videreutvikling av et indikatorsett som kan belyse sentrale trekk i utviklingen, gjennomføring av analyser av utviklingen i indikatorene og organisering av arbeidet slik at denne informasjonen kan nå bredt ut.
- En informasjonsstrategi for å trekke flere med i arbeidet for bærekraftig utvikling.

Det er positivt at Regjeringen tar med et kapittel om oppfølging, og vi støtter de tiltakene som skisseres. Vi mener det er oppfølgingen som vil avgjøre om vi nå vil komme lenger i arbeidet med BU og om vi vil klare å gjøre Norge til et foregangsland. Men da vi savner konkretiseringene, fristene og tydelighet rundt det som foreslås. Vi savner også mer realisme og flere tiltak dersom intensjonene uttrykt i strekpunktene skal oppnås.

Regjeringen må forankre sin politikk for BU i lantidsprogrammet, LTP, jfr det vi skriver over. Det må også få en annen syklus, slik at det blir sittende regjering som er ansvarlig for gjeldende LTP. Statsbudsjettet bør på samme måte få en lengre horisont, noe som muliggjør styring og endring på lengre sikt.

Statssekretærutvalget for BU

Vi støtter videreføringen av dette, men foreslår at det blir supplert med representanter for det sivile samfunn. Vi mener sammensetning og mandat for utvalget bør defineres klart, og at andre statssekretærer enn de som møter fast bør innkalles til møter ved behov.

Hovedansvaret for oppfølgingen av bærekraftmålene må for øvrig legges på høyeste politisk nivå – til Statsministeren. Dette synliggjøres ved at statsministeren leder en årlig Nasjonalkonferanse om bærekraftig utvikling. Nærmere om politisk og institusjonell forankring viser vi til ProSus side 22:

”Sveriges nylig oppnevnte ”Kansli för hållbart Sverige”, lagt under statsministerens kontor og med overordnet koordinerende ansvar for bærekraftig utvikling, er en meget interessant modell. Detaljene rundt kansliets mandat og arbeid er ikke klare, bl.a. er forholdet mellom kansliet og svenske Miljøverndepartementet uklart (Miljøverndepartementet skal fremdeles ha det overordnede ansvar for bærekraftig utvikling i Sverige), men signalet om å legge den overordnede koordineringen av arbeidet for bærekraftig utvikling til statsministerens kontor, er viktig. Slik sett kan man også vurdere om det norske utvalget burde ligge på statsrådsnivå, på linje med f. eks. regjeringens forskningspolitiske utvalg, men ledet av Statsministeren.”

Indikatorutvalget

Vi støtter dette arbeidet, men foreslår at det blir supplert med deltakere fra frivillige organisasjoner, gjerne også andre (forskning, fagbevegelse og næringsorg). Vi er enige i at utvalget lager en årlige rapport. Denne bør kunne samordnes med andre styringsdokumenter og deres målsetninger og indikatorer. Den bør komme årlig, og bør være en ”Rikets bærekraftstilstand”.

Eksternkontroll: Kommisjonær for bærekraftig utvikling

Kontroll med og revisjon av vedtatte bærekraftsplaner er like viktig som fine ord og målsettinger. Vi mener at den type ”internrevisjon” Regjeringen nå legger opp til ikke er tilstrekkelig.

Vi viser derfor til vårt tidligere forslag, og foreslår at man etter mønster fra Canada oppretter en egen Kommisjonær for bærekraftig utvikling, med følgende oppgaver:

- Gi en vurdering, før komitébehandlingen av statsbudsjettet, av hvorvidt, eller i hvilken grad, regjeringens forslag til statsbudsjett bidrar til at målsettingene i NA21 nås og internasjonale forpliktelser overholdes.
- Årlig evaluering av hvordan regjeringens politikk, programmer og bruk av penger støtter landets endring i retning av bærekraftig utvikling (samt fange opp evt negative utslag av sektorpolitikk)
- Bidra med informasjon, overvåkning og oppmuntring til regjeringen, parlamentarikere og offentlighet for å understøtte endringen.

Nasjonalkonferansen for BU

Årlig konferanse ledet av statsministeren, med deltakelse av finansminister og andre statsråder, lederne i nærings-, fag- og frivillige organisasjoner, kirkeledere etc. Her kan man få presentert status og forplikte seg på nye tiltak. Her kan man tildele bærekraftpriser etc som del av en kommunikasjonsstrategi. Dersom denne dagen ble lagt til 5. juni vil det være en god markering av verdens miljødag, samtidig som

Regjeringen fikk viktige innspill til arbeidet med statsbudsjettet. NOU 2015 kan legges fram her.

Når det gjelder nye møteplasser mener vi den foreslåtte nasjonalkonferansen kan bli en sentral og profilert møteplass. Som en forberedelse til denne kan det evt avvikles regionale konferanse, med valg av utsendinger til den nasjonale. Organisasjonene kan bidra både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

En gjennomarbeidet og engasjerende kommunikasjonsstrategi er et viktig virkemiddel. Det bør nedsettes en egen kreativ kommunikasjonsgruppe som kan bistå statssekretærutvalget i å utvikle strategien og velge kommunikasjonsløsninger. Dette kan være en god måte å involvere ungdom og andre aktører i arbeidet med BU. Det bør også delta representanter for frivillige organisasjoner og profesjonelle byrå.

Skolen er en helt sentral aktør. Tiden er moden for en evaluering av skolens samlede undervisning om BU. Den kan av mange bli oppfattet som fragmentert og lite helhetlig. Vi vil også foreslå at Nettverk for miljølære blir evaluert, og det vurderes å opprette et nettsted for bærekraftig utvikling som integrerer alle tre aspekter av bærekrafts-begrepet. Nettverk for miljølære er som det blir påpekt i teksten pr i dag i all vesentlig grad knyttet til miljø- og naturfag.

Liste over vedlegg:

- ForUM's Forslag til organisering av Regjeringens arbeid med NA21 av 07.03.03
- ForUM's posisjonsdokument for WTOs ministermøte i Cancun
- ForUM's forslag til etiske retningslinjer for oljefondet
- Det økologiske Råd i Danmark: Kommentarer til den norske skissen av 07.08.03

ⁱ Arbeidet med å utvikle nasjonale fattigdomsstrategier (PRSP-prosessen) i fattige land har ikke bidratt til å sette utviklingslandene i førersetet, hevder en ny evaluering utført for Verdensbanken. Prosessen har snarere gitt mer makt til Verdensbanken ved at deres programmer blir mer effektivt satt ut i livet gjennom et skinn av nasjonalt eierskap, mener forfatterne av rapporten.

At utviklingslandene skal sitte "i førersetet" for egen utvikling står sentralt i norsk sør-politikk, slik dette bl.a. kom til uttrykk da Stortingets utenrikskomité i februar avga sin innstilling vedrørende Norges rolle i styrende organer i Verdensbanken (Innst.S.nr.119 - 2002-2003):

"Flertallet mener Norge bør fortsette det viktige arbeidet med å sikre at de nasjonale strategier for utvikling og fattigdomsreduksjon (PRSP) legger til rette for reelt nasjonalt eierskap, samt at disse strategiene legges til grunn for bankens samlede virksomhet i et land."

Dette vektlegges ofte av utviklingsminister Hilde Frøfjord Johnson, senest i en kronikk om arbeidet for FNs tusenårsmål i Dagbladet 30. juli (se Å være nr. 1 i verden forplikter) der ministeren framhevet at "utviklingslandene må selv være i førersetet og ta ansvar".

Den nye evalueringen (Do PRSPs Empower Poor Countries And Disempower The World Bank, Or Is It The Other Way Round?), utarbeidet av Frances Steward og Michael Wang ved Universitetet i Oxford i mai i år, underbygger imidlertid den kritikken som lenge har blitt fremmet om at PRSP-

prosessen ikke bidrar til nasjonalt eierskap eller å sette utviklingslandene "i førersetet" for egen utvikling (se f.eks. Verdensbanken styrker grepet om tusenårsmålene, Aktuelt 14.4.03).

I evalueringens sammendrag står det:

Strategier for reduksjon av fattigdom (PRSP) har blitt introdusert av Verdensbanken og IMF som en nødvendig del for å sikre gjeldslette (HIPC) og tilgang til andre fond. Hensikten er å øke nasjonalt "eierskap" til programmer gjennom utvidet deltakelse. Denne rapporten vurderer i hvilken grad PRSPene faktisk gir makt (empower) til fattige land ved å undersøke PRSP-prosessen og innholdet i PRSPene. Den finner at når det gjelder sivilsamfunnet så tillater PRSPene i dag i liten grad bidrag til programutformingen (programme design). Regjeringer synes å ha en større rolle, men er også betydelig hemmet, spesielt når det gjelder makro-politikk. Det faktum at innholdet i PRSPene er veldig likt de tidligere tilpasningspakkene antyder at liten egentlig endring har skjedd gjennom denne prosessen. Enkelte av finansinstitusjonenes store programmer berøres ikke av prosessen. PRSPene bidrar dermed ikke i vesentlig grad til å gi fattig land makt (empower). De kan gi inntrykk av større eierskap, men så lenge det ikke foreligger vesentlige underliggende endringer vil slike endringer i oppfatningen omkring eierskap, som kan gjøre finansinstitusjonenes programmer mer effektive og dermed styrke (empower) dem, sannsynligvis være kortvarige.

Kilde: RORG-sidene, <http://solidaritetshuset.org/rorg/aktuelt/2003/0325.htm>